

Gazeta Transilvaniei — oficios al Partidului Național Român — oglundind evenimentul înaintării Memorandului

de Sanda-Maria Buta

După ce Conferința națională a PNR din ianuarie 1892 hotărâse — cu prețul sacrificării unității partidului — asupra punctului nodal al problemei **Memorandului**¹ în ședința Comitetului Central din 25/26 martie 1892 se decide prezentarea lui la Viena în decursul lunii mai, printr-o deputațiune care să fie compusă din toți românii care vor dori să participe. Din cauza prigonirilor, Comitetul Central a fost nevoit să organizeze deplasarea la Viena cu multă prudență. Printr-o circulară din 3/15 mai 1892, publicată numai în ziarele din România, s-a stabilit întâlnirea participanților la Viena pentru 16/28 mai 1892².

Aurel Mureșianu nu va participa la acțiunile premergătoare înaintării **Memorandului**, pentru că, așa cum declara Alexandru Mocsony la Conferința din ianuarie, „vor respecta votul contrar, dar la executarea activă a aceluia nu vor coopera”³. Nu putea rămâne însă indiferent la nici o acțiune care îi privea pe români. Mai mult, conducea ziarul care în 1887 devenise oficios al PNR și avea obligația de a fi cât de cât mai exact și detaliat informat. În acest sens, prin fratele său Traian și prin Nicolae Teclu, a angajat doi corespondenți speciali din Viena pentru „Gazeta Transilvaniei”. În scrisoarea din 27 mai 1892 Nicolae Teclu îl anunța că „Domnul Mih. Teliman, cand. la profesură, IX Pelikanstrasse, nr. 15, îți va refera după cum cred, în mod mulțumitor. D-lui azi încă îți va scrie și-ți va recomanda”, iar în ceea ce-l privește pe el „...eu nu consimt cu tendințele deputațiunii. Am fost invitat la o ședință pregătitoare; n-am fost. Azi m-au invitat să primesc președenția românilor de aici la primirea deputaților; am refuzat. Eu nu mă pot încălzi pentru diletantism în nici o direcțiune. Poate că greșesc, dar nici nu vreau să am trecere de om politic. Iartă-mă dacă am păcătuit”⁴. În schimb, Traian Mureșianu este implicat în toate acțiunile organizate de comunitatea română din Viena, ținându-l la curent pe directorul „Gazetei” cu desfășurarea lor⁵.

Astfel, în toată perioada în care deputațiunea română s-a aflat la Viena, Aurel Mureșianu a ținut opinia publică la curent cu desfășurarea evenimentelor publicând corepondențe particulare ale „Gazetei”, comunicate oficiale ale agenției de presă, iar atunci când informațiile nu i-au parvenit direct, le-a reproduș din celelalte ziare. Este cazul numărului III din 31 mai al „Gazetei”, care reproduce după ziarele austriece „Neue fr. Presse” și „Neues Wiener Tagblatt” declarația în numele Comitetului subșternător dată de Septimiu Albin. În ea se vorbește despre primirea ce va fi făcută celor 237 de membri ai deputațiunii în sala vechii primării a Vienei, de Dr. Lueger și Schneider, la care vor participa parlamentari — cei din Boemia, Bucovina, Istria și Austria de Jos — precum și consilieri comunali ai orașului Viena și reprezentanți ai corporațiilor studentești. După această ceremonie membrii Deputațiunii vor merge la Palatul Imperial pentru a adresa Memorandul. Pe margine acestui comunicat ziarul vienez comentau că românii nu se pot aștepta la o primire binevoitoare și își exprimau îndoiala că Împăratul va primi Deputațiunea. Ziarle maghiare din Pesta publicau o telegramă în care se spunea că Braun ar fi respins mijlocirea audienței, motivând că nu s-a cerut consimțământul Guvernului maghiar și că Deputațiunea s-a adresat în acest scop ministrului Szögyeny. Biroul de corepondență din Pesta dezmințe că ministrul Szögyeny a primit Deputațiunea.

În același număr al „Gazetei” se publicau și primele două telegrame particulare. Prima este primită la ora 4 1/2 d.a și sună astfel: „Viena 29 Mai — Adunarea românilor dela «Altern Rathaus» unde aveau să fie binevenți de diferite corporațiuni dela Viena, fu dizolvată de către comisarul Poliției, pe baza

paragrafului 14 al legii de întrunire austriac.“ Iar a doua primită la ora 10 seara „Viena 29 mai — Adunarea de astăzi din sala vechii primăriei a dizolvat-o Comisarul poliției, constatând o greșeală formală. S-a conchamat pe mâine, adunarea tot cu acelaș program. Luni seara commers festiv în Prater aranjat de tinerime. “ A doua zi „Gazeta“ numărul 112 din 1 iunie publica o telegramă particulară cu descrierea mai detaliată a întrunirii din clădirea vechii Primăriei: „Viena 30 Mai — Adunarea de azi din edificiul vechii Primăriei s-a început la orele 10 înainte de amiază. Deputatul Schneider a binevântat pe Românii veniți aici cu Memorandul. Dr. Rațiu i-a mulțumit în lb. română, după aceea Brode în lb. germană făcând totodată istoricul afacerii Memorandului; apoi secretarul S. Albini citește telegramele sosite în număr de vreo 15 și o epistolă sosită dela «Deutscher Antisemitenbund» și «Deutsch nationale» din Berlin. Dr. Secula vorbește în numele Românilor vienezi academici. Popp de Băsești mulțumește. Sosește Dr. Lueger primit cu ovății. Vorbește cu deosebire împotriva ziarului «Pester Lloyd» care într-un articol de azi batjocorește pe deputații antisemiți din Viena. Arată lealitatea Românilor către tron în toate timpurile și termină între mari aplauze. Dr. Bianchini, deputat croat vorbește italienește în numele croaților cari asemenea suferă sub terorismul maghiar. Dr. Lucaciu mulțumește lui Lueger și lui Bianchini. Mai vorbește apoi un țăran cu numele Herlea din Vinerea, între aplauze entuziaste. Adunarea s-a terminat la orele 12. Ziarele vieneze de azi caracterizează totul ca o «aventură», vorbesc în felul lor de nereușita adunării de ieri, despre neprimirea celor ce s-au dus din deputațiune la ministrul a letere Szögyeny și de refuzarea audienței în genere. Alianța cu antisemiții zic ele, a fost nefavorabilă“.

Informații din sursă autorizată, provenind dela Comitetul Central al Partidului Național Român, privind demersul de predare al **Memorandului**, însă nu se primesc. Abia mai târziu se vor primi și corespondențele speciale ale ziarului. Prima va fi publicată în numărul din 5 iunie și relatează amănunțit sosirea deputațiunii și primirea ce i se face. Până atunci însă „Gazeta“ este obligată să se mulțumească cu scurtele telegrame particulare și cu cele ale biroului de corespondență din Pesta. În nr. 113 din 2 iunie al „Gazetei“ se publica, transmisă prin intermediul acestui birou, telegrama adresată de Dr. Rațiu monarhului și de-acum obișnuita telegramă particulară, care însă transmite informații schematice și mai ales cu referire la acțiunile complementare, care își aveau și ele importanța lor, dar nu constituiau scopul pentru care se aflau românii la Viena. „Vineri 31 Mai — Commersul a reușit strălucit. Participanți 500. Toasturi au ținut deputații Lueger și Schneider, delegații corporațiilor croate, slavone, saxone, sârbe. Toate năzuințele pentru obținerea audienței fără rezultat. Astăzi pleacă țăranii. Presa vieneză ironizează fraternitatea românilor cu antisemiții. Cercurile serioase condamnă absolut toată procedura conducătorilor delegației române.“ La o săptămână după ce deputația sosisse la Viena și la două zile de când cea mai mare parte a membrilor ei se reîntoarseră acasă în «Gazeta Transilvaniei» nr. 114/4 iunie Aurel Mureșianu își exprimă regretul că încă nu se cunoaște conținutul **Memorandului** și nici amănunte clare și sigure despre predarea lui.“ Numai atâta știm azi cu siguranță că deputația n-a fost primită la Majestatea Sa, că n-a fost primită nici măcar delegația ei și că în urmă Dr. Rațiu a predat Memorandul șefului cabinetului cancelariei împărătești, care l-a trimis apoi «sigilat» guvernului unguresc“.

Abia în 10 iunie 1892, „Gazeta“ preia din „Tribuna“ care-l primise și publicase cu o zi înainte un comunicat al Comitetului Central al Partidului Național Român, în care se declara că prezidiul partidului național n-a dat nimănui nici o informație în legătură cu demersurile de prezentare a **Memorandului** și relatările despre procedura urmată, prezentate în ziarele din Viena și Ungaria, nu corespund adevărului. Comunicatul, datat 5 iunie 1892 și semnat de Dr. I. Rațiu cuprinde și relatarea desfășurării respectivului demers. „În 29 Mai a.c. am fost primit în cancelaria Majestății Sale unde cu toată bunăvoința mi s-a comunicat, că fiind cauza noastră de natură politică, audiența cerută numai cu învoirea ministrului ungar se poate obține. După aceasta m-am prezentat la Excelența Sa ministru a letere Ladislau Szögyeny — Marich care s-a declarat de necompetent în cauză și mi-a recomandat ca să mă adresez de-adreptul la ministrul de interne din Budapesta, ceea ce imediat am adus la cunoștința cabinetului Majestății Sale, unde am primit invitațiunea ca după ce Memorandul nu se poate prezenta Majestății Sale în audiența să stăruim ca acel Memorand să se subștearnă prin ministrul «a letere». În urma acestei invitațiuni, în 30 Mai am voit să-l rog pe Esc. Sa Min. «a letere» să binevoiască a primi dela noi Memorandul și a-l subșterne Majestății Sale, în care cauză am fost poștit la Esc. Sa pe 31 mai între orele 9-11 din zi. Prezentându-mă

la acest termen am găsit că Esc, Sa a plecat din Viena. Aducând această împrejurare la cunoștință cabinetul Majestății sale, din nou m-am rugat să binevoiască a primi Memorandul și a-l înainta pe calea sa la locul destinației. Și așa în 1 iunie 1892, la 1 oră din zi, în cuvertă sigilată am prezentat Memorandul la adresa Esc. Sale a șefului cabinetului Majestății sale.“

În starea în care a fost predat „în cuvertă sigilată“, **Memorandul** este trimis Ministerului de Interne al Ungariei, care-l expediază la Turda și de aici la Sibiu, unde în ziua de 25 iulie 1892 prefectul îl va înapoia lui I. Rațiu. Împăratul refuzase să primească deputațiunea română la solicitarea guvernului maghiar. Președintele consiliului de miniștri Contele Szapary își încheie astfel raportul din 23 mai 1892 adresat monarhului: „...ținând seama de interese ale siguranței statului rugăm respectos pe Majestate Voastră imperială și apostolic regească, să nu acorde acestor agitatori neîndreptățiți grație domnească de a prezenta Majestății Voastre în delegațiune Memorandul acesta“. Iar rezoluția împăratului era: „Am luat la cunoștință de conținutul acestui raport aprobându-l, Lainz 24 Mai 1892“⁶.

Din păcate, evenimentele au confirmat anticipările și temerile celor care apreciaseră cu luciditate și realism contextul politic. În numărul din 29 mai al „Gazetei“, care anunța sosirea delegației române la Viena, Aurel Mureșianu afirma cu scepticism: „Nu ne facem nici o iluzie despre dispozițiunile ce domnesc azi în sânul societății din Viena pentru noi Românii și în general pentru naționalitățile din Ungaria. Nu i-a dăruit capul pe nemți de noi atunci când erau mari și tari și aveau frânele guvernului central în mână lor de ne-au dat pe mâna ungarilor... De bună seamă, una din două trebuie să se-ntâmple: ori că Monarhul va primi deputația română, ori că nu o va primi făcând pe voie poate sfetnicilor săi unguri. Dacă nu o va primi atunci aceasta ar fi o lovitură amară în vremuri amare. Un singur efect bun ne promitem dela ea, că adică va aduce iarăși în discuția publică pentru câțva timp, tractarea noastră și a naționalităților celorlalte din Ardeal și Ungaria“⁷.

Faptul că Împăratul a refuzat să primească deputația a fost fără îndoială o lovitură amară, o lovitură „foarte dureroasă, foarte jignitoare, de desnădăjduit pentru oamenii care-și pun speranțele în alții decât ei și națiunea lor.“⁸.

Dar Aurel Mureșianu, luptătorul cu credința neclintită în tăria și trăinicia neamului său, privea acest eșec ca o etapă în procesul de maturizare politică, în acțiunea permanentă a evoluției unui popor.

Și îndemnul adresat conaționalilor săi în aceste împrejurări, nu putea fi decât acesta: „Să începem a înțelege pe lăncu și pe Bămuțiu, a înțelege lupta pentru independență națională ce au proclamat-o ei în Marea Adunare dela Blaj, cu alte cuvinte: să începem a umbla pe picioarele noastre... Numai prin luptă - zicea lăncu — vom putea scoate drepturile națiunii române... Țineți cu poporul ca să nu rătăciți — ne zicea Bămuțiu — și prin aceasta vroia să ne admonizeze ca să n-avem încredere decât în puterile noastre, să nu căutăm decât a le aduna și întări pe acestea înainte de toate, să nu ne facem speranțe și iluzii deșarte în ajutorul ce ne poate veni din altă parte. Credem că pasul cu Memorandul ne va servi tuturor ca învățătură pentru viitor.“⁹

În plan faptic, consecințele imediate ale demersului frunțașilor români nu au întârziat să apară. Interpelările din dieta de la Budapesta, dar mai ales atacurile furibunde din presa maghiară la adresa românilor au dezlănțuit o adevărată prigoană violentă. Sunt atacate case ale frunțașilor români la Arad și Simleul Silvaniei. Este atacată la 27 iunie 1892 casa avocatului I. Maniu. Atât făptuitorii, cât și cei care puseseră la cale atacul — persoane bine cunoscute, printre ei fiind și funcționari publici și din poliție — au rămas nepedepsiți¹⁰. Dar vandalismul a ajuns la paroxism în Turda la înapoierea lui I. Rațiu de la Viena. În noaptea de 15 iunie, casa în care se afla împreună cu soția și cele două fiice a fost atacată de o mulțime dezlănțuită de maghiari, din toate categoriile sociale, înarmați cu securi, ciomege, pietre și chiar arme de foc. După ce au spart și strivit totul, un cojocar, Kovacs Lajos, a propus ca toți românii din Turda să fie scoși din casele lor și omorâți. Până în zori însă nu au apucat să devasteze decât casa preotului Silvestru Moldovan. În noaptea de 16 iunie vandalismul s-a repetat, casa Dr. Ion Rațiu fiind complet distrusă, fără ca poliția și autoritățile publice să intervină. În arhiva Mureșenilor se păstrează patru scisori ale preotului Silvestru Moldovan, refugiat ca și I. Rațiu la Sibiu, în care se face referire la acele evenimente precum și la colecta publică inițiată de „Gazeta Transilvaniei“ pentru ajutorarea sa¹¹.

„Gazeta Transilvaniei“ din această perioadă înregistrează toate faptele, opiniile, reacțiile parlamentare,

publice, particulare de pretutindeni. Reproduce articole din presa străină și orice luare de poziție în favoarea cauzei românilor ardeleni. Dar, mai ales, redă în întreaga ei amploare solidaritatea românilor de peste Carpați. Corespondenți speciali ai „Gazetei” trimit relatări despre adunările și meetingurile de protest. Sunt descrise cu lux de amănunte și reproduse largi extrase din cuvântările oratorilor, adunarea de la 15 iunie din București, organizată din inițiativa studenților, cea din 10 iulie de la Brăila și 15 iulie la Iași, unde au vorbit Take Ionescu și D.A. Xenopol. Este publicată de asemenea telegrama semnată de 130 de locuitori ai Galațiului adresată lui Ion Rațiu ¹². Zi de zi „Gazeta” publică manifestările de solidarizare cu românii ardeleni confrunțați cu ostilitatea populației maghiare și cu disprețul guvernanților, care refuzau să le recunoască dreptul de a vorbi în numele poporului, celor aleși de Conferința generală a Partidului Național Român.

În 25 iulie, când i-a fost înapoiat Președintelui Comitetului Central al Partidului Național Român **Memorandul**, era însoțit de mențiunea: „Ministrul nu e dispus a înainta Împăratului memoriile unor «indivizi» fără nici o împuternicire, întrucât nici pe semnatori și nici pe cei ce s-au prezentat la Viena nu-i socoatea îndreptățiți a lucra în numele Poporului Român.”¹³

În asemenea împrejurări, când se vedea pusă în cauză legitimitatea Partidului Național Român, toate sentimentele personale și disensiunile care fuseseră doar de oportunitate și nu de fond au fost depășite, toți românii, fără deosebire, găsindu-se uniți pe baza programului Partidului național Român „în chesiunea cea mai mare a postulatelor naționale.”¹⁴

NOTE:

1. T. Păcățianu, **Cartea de Aur, sau luptele politice naționale ale românilor sub coroana Ungariei**, vol. VII, Sibiu, 1913, p. 484-495.

2. S. Polverejan și N. Cordoș, **Mișcarea memorandistă în documente (1885-1897)**, ed. Dacia, Cluj, 1973, p. 201-203.

3. T. Păcățianu, **op. cit.**, p. 449-450.

4. Muzeul de Istorie, Brașov, Arhiva Mureșenilor, doc. nr. 597.

5. **Ibidem**, doc. nr. 1509.

6. G. Tătărăscu, **Un episod din timpul Memorandului**, în „Generația Unirii”, I, 1929, nr. 7, p. 17-19.

7. „Gazeta Transilvaniei”, nr. 110, 29 mai 1892.

8. N. Iorga, **Istoria românilor din Ardeal și Ungaria**, p. 509.

9. „Gazeta Transilvaniei”, nr. 115, 24 mai/5 iunie 1892.

10. Muzeul de Istorie, Brașov, Arhiva Mureșenilor, doc. nr. 14309 și „România nouă” din 18 sept. 1934.

11. Muzeul de Istorie, Brașov, Arhiva Mureșenilor, doc. nr. 2514; 2518; 2513; 2515; 14302.

12. „Gazeta Transilvaniei”, lunile iunie-iulie 1892.

13. **Desăvârșirea unificării statului național român**, Ed. Acad., Buc., 1968, p. 55.

14. „Gazeta Transilvaniei”, nr. 155 din 29 iulie 1892.